

Література:

1. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

2. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>

3. Котляренко О. П., Агафонова Ю. П. Правові аспекти взаємодії понять «воєнний стан» та «особливий період» за законодавством України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 615-620.

4. Кобзар О. Ф. Правоохоронна діяльність в Україні: особливості реалізації в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Актуальні проблеми забезпечення державної безпеки* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (25 жовтня 2024 року, Київський інститут Національної гвардії України). Київ, 2024. С. 126-128.

5. Дручек О. В., Волуйко О. М., Вакаров В. В. Правоохоронна діяльність в умовах правового режиму воєнного стану в Україні: особливості реалізації. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України*. 2024. №1. С. 43-51.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-580-1-42>

ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ

Шипков Єгор Олексійович

аспірант кафедри цивільного права,

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Стрімкий розвиток цифрових технологій та глобальна цифровізація суспільних відносин зумовлюють появу нових об'єктів цивільного обороту, серед яких особливе місце посідають віртуальні активи (далі – ВА). Вони охоплюють криптовалюти, токени, цифрові права та інші форми нематеріальних благ, що існують виключно у цифровому вимірі, проте мають економічну цінність та здатність бути об'єктом цивільних прав і обов'язків.

Віртуальні активи – це вже не ідея майбутнього, яка тільки-но починає свій шлях розвитку. Віртуальні активи – це наша реальність, яка є наслідком глобальної трансформації та цифровізації.

Грицай О.В. акцентує увагу на тому, що в Україні встановлюється презумпція законності володіння віртуальним активом [1, с. 68]. Така презумпція спрямована на забезпечення стабільності цивільного обороту та забезпеченні захисту прав добросовісних набувачів.

Станом на сьогодні, віртуальні активи охоплюють різні поняття, такі як: криптовалюти, токени, цифрові права та інші форми нематеріальних благ, які можуть існувати виключно у віртуальному середовищі. Їх особливість полягає у здатності мати економічну цінність і бути об'єктом цивільного обороту, не маючи при цьому фізичного прояву. Окрім цього, віртуальні активи функціонують за допомогою блокчейн-технології, яка вважається однією з найбільш захищених у світі, тому доступ до них отримати вкрай важко. Нагадаємо, що під технологіями «блокчейн» варто розуміти систему розподіленого реєстру даних, транзакції яких групуються у блоки і утворюють ланцюг [2, с. 122]. Саме ця ознака приваблює боржників, тоді як для виконавців стає проблемою.

В Україні дослідження підстав і порядку звернення стягнення на віртуальні активи обумовлена різними чинниками, серед яких можна виділити такі:

- збільшення обсягів обігу віртуальних активів не лише в сфері господарської діяльності, а й в приватно-правовій;
- закріплення на законодавчому рівні поняття та правової природи віртуальних активів;
- поява правових прогалин у сфері виконавчого провадження;
- потреба у забезпеченні балансу між правами боржника та вимогами ефективності виконання рішень.

Якщо ж досліджувати нормативно-правову основу засад звернення стягнення на віртуальні активи в Україні, то варто розпочати з основного Закону нашої держави – Конституції України.

Стаття 41 Конституції визнає право власності непорушним, гарантує право кожної особи володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю на власний розсуд та визначає можливість примусового відчуження майна на підставі та в порядку передбаченому законом [3].

Відповідно до Цивільного кодексу України, а саме статті 179-1, віртуальні активи можуть визнаватися цифровими речами: вони є нематеріальними благами, які мають цінність, а також існують виключно у цифровому (віртуальному) середовищі. Разом з тим, віртуальні активи можуть бути об'єктами права власності і можуть бути предметом примусового стягнення, оскільки частина 2 цієї статті

передбачає, що до цифрових речей застосовуються положення цього Кодексу про речі [4].

Однак, чи поширюється класична модель права власності на віртуальні активи залишається спірним питанням. Більшість вчених схильні до думки, що виникає особливий вид власності – право віртуальної власності [5, с. 87].

Тимошенко Є.А. зазначає, що праву віртуальної власності притаманні такі специфічні ознаки, як: конкурентоспроможність, стійкість, взаємодія та цінність – а, наприклад, праву інтелектуальної власності вони не притаманні [6, с. 266].

Закон України «Про виконавче провадження» є ключовим у сфері виконавчих проваджень. Розділ сьомий цього закону містить загальні вимоги щодо процедури накладення арештів, проведення оцінки та реалізації майна боржника [7]. Хоча вищезазначений закон не містить згадку про віртуальні активи, однак, теоретично, норми щодо речових прав поширюються на них також.

Прийнятий у 2022 році Закон України «Про віртуальні активи» покликаний вперше регулювати правові відносини в сфері їх обігу. Цей закон повинен закріпити статус віртуальних активів, а також закріпити механізми захисту прав учасників ринку [8].

Для теми звернення стягнення Закон України «Про віртуальні активи» матиме принципове значення, оскільки положення статті 1 підтверджують, що віртуальні активи мають вартість та визнаються об'єктами цивільних прав, а тому можуть підлягати примусовому стягненню як майно боржника. Проте, він також не містить норм, які б чітко визначали механізми взаємодії між виконавцями та постачальниками послуг у цій сфері.

Наразі законодавча база України не містить спеціальних підзаконних нормативно-правових актів (наприклад, інструкцій або положень Мін'юсту), які б реально забезпечили регулювання процедури щодо накладення арешту або реалізації віртуальних активів. Інструкція з організації примусового виконання рішень, затверджена наказом Мін'юсту № 512/5 від 02 квітня 2012 року (була змінена у 2016 році), є другим за важливістю документом у виконавчій справі після Закону України «Про виконавчу діяльність», однак і вона не містить жодних положень щодо віртуальних активів [9].

Отож, в Україні наразі відсутній деталізований порядок звернення стягнення на віртуальні активи, який чітко б закріплювався законодавством. Хоча Закон України «Про віртуальні активи» визнає їх об'єктом цивільно-правових відносин, а Закон України «Про виконавче провадження» формально може регулювати звернення стягнення на все майно боржника, проте спеціальні механізми регулювання відсутні.

Така ситуація створює прогалини, які загрожують ефективності правозастосування та правосуддя.

Класичні механізми цивільно-правового регулювання та примусового виконання рішень не можуть належним чином забезпечити ефективне звернення стягнення. Так, наприклад, якщо традиційний арешт на кошти або на майно боржника можливий шляхом вилучення майна або блокування рахунків, то арешт віртуальних активів вимагає спеціальних знань та інструментів, за допомогою яких можливо було б отримати доступ до віртуальних ключів боржників.

Виконавча діяльність ґрунтується на чіткому дотриманні норм, закріплених у законодавстві. Будь-які дії, які здійснюються на розсуд виконавця, можуть призвести до порушення прав боржника, тому застосовувати норми за аналогією – погана ідея.

Як зазначає Гайдучок О.О. у своїй роботі, відсутність належного правового регулювання обігу віртуальних активів та механізму їх примусового стягнення створюють сприятливе середовище для проведення різних шахрайських дій та зловживань [10, с. 341].

Що ж стосується підстав для звернення стягнення на майно боржника, то вони закріплені в Конституції України, Цивільному кодексі України та Законі України «Про виконавче провадження».

У доктрині під поняттям «підстава» пропонується розуміти передбачені законом юридичні факти, з якими пов'язують виникнення чи припинення прав і обов'язків [11, с. 8].

В аспекті дослідження стягнення на віртуальні активи їх можна поділити на загальні та спеціальні.

Серед загальних підстав можна виділити такі:

1. Наявність виконавчого документа. Відповідно до статті 3 Закону України «Про виконавче провадження» єдиною підставою для відкриття виконавчого провадження є виконавчий документ [7]. Таким документом може бути: усі форми судових рішень, виконавчі написи нотаріусів, посвідчення КТС, постанови про адміністративні правопорушення та інші.

2. Невиконання боржником зобов'язання у добровільному порядку чи неналежне виконання своїх зобов'язань. За таких умов виконавець відповідно до закону має право застосовувати всі примусові, включаючи арешт та реалізацію.

3. Відсутність чи недостатність іншого рухомого або нерухомого майна.

З огляду на цифрову природу віртуальних об'єктів виникають додаткові умови, а саме:

1. Підтвердження факту реального володіння боржником віртуальними активами, на які планується робити примусове стягнення.

Виконавець повинен отримати докази щодо володіння боржником віртуальними активами, а це можливо зробити завдяки запитам.

Враховуючи вищезазначене, необхідно запровадити єдині реєстри у сфері обігу віртуальними активами, які б могли забезпечити доступ до достовірної інформації про учасників ринку та аналізу їх транзакцій. Наприклад, на практиці в Іспанії застосовується схожий підхід – там існує реєстр постачальників послуг обміну між віртуальними валютами та фіатними валютами, а також постачальників послуг зі зберігання гаманців. За допомогою цього реєстру цілком реально надсилати запити постачальникам стосовно наявності або відсутності віртуальних активів у боржників [12].

2. Можливість, з технічної сторони, отримання доступу до володіння ними. Порівнюючи із матеріальним майном, до якого виконавець може отримати реальний доступ, для арешту віртуальних активів необхідно отримати доступ до приватних ключів або біржових акаунтів.

Судова практика Німеччини підтверджує можливість отримання доступу до віртуальних активів, окрім цього, суд може застосовувати до боржника запобіжний захід у вигляді обов'язку використовувати лише комерційно-доступні компанії та регульованих законодавством постачальників [13]. В українському законодавстві поки що відсутня така норма, яка б накладала на боржника обов'язок передавати доступ до віртуальних активів.

3. Участь у ринку активів лише ліцензованих постачальників послуг. Закон України «Про віртуальні активи» повинен закріпити обов'язковість отримання ліцензії для можливості надання постачальницьких послуг [6]. Залучення зареєстрованих операторів наблизить виконавців до можливості реального арешту і реалізації віртуальних активів, як це відбувається у Франції (режим PSAN під наглядом AMF) [14].

Представники німецької доктрини Бен Кемп (Ben Kemp) та Джуліан Тауфманн (Julian Taufmann) підкреслюють, що віртуальні активи не повинні бути звільнені від примусового стягнення у виконавчому провадженні. Автори зазначають, що не повинно бути такого як «втеча в криптоактиви», практика якої зараз активно розповсюджується серед боржників [15].

Загалом, Німеччина активно займається розробкою практичних інструментів для примусового стягнення віртуальних активів, намагаючись розробити єдиний механізм для накладення арештів та примусової реалізації, який повністю відповідав би вимогам законності та ефективності.

Вищезазначений аналіз дозволяє узагальнити, що віртуальні активи є новим видом нематеріальних благ, які вимагають особливого порядку

звернення стягнення в межах виконавчого провадження. Нормативно-правова база, яка б повністю регулювала таку процедуру – відсутня. На сьогодні, вітчизняне законодавство здатне лише частково охопити незначну частину питань щодо віртуальних активів, однак більша частина залишається поза увагою законодавця. Своєю чергою, це призводить до появи різних негативних наслідків у вигляді прогалин, неоднорідності застосування практики та зловживань правами.

Література:

1. Грицай, С.О. Правовий режим віртуальних активів в Україні. *Juris Europensis Scientia*. Випуск 2, 2022. С. 65–68. URL: <https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.349>

2. Защипас С.М. Фундаментальні поняття віртуальних активів та механізм їх функціонування. *Економіка, управління та адміністрування*, 2025. С. 121–134. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2025-2\(112\)-121-134](https://doi.org/10.26642/ema-2025-2(112)-121-134)

3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, №№ 40-44, ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

5. Некіт К. Г. Особливості змісту та здійснення права віртуальної власності. *Часопис цивілістики*. 2019. Вип. 32. С. 86–92. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8ff76745-c46d-4fdd-b072-713cf7a4c55b/content>

6. Тимошенко Є.А. Проблема визначення права віртуальної власності як об'єкта правовідносин. *Київський часопис права*. 2020. № 3. С. 264-267. URL: <https://repository.vsau.org/getfile.php/27713.pdf>

7. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 року. № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2016, № 30, ст. 542. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#n470>

8. Про віртуальні активи: Закон України 07.02.2022 № 2074-IX. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2023, № 15, ст. 51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>

9. Інструкція з організації примусового виконання рішень. Затверджена наказом Мін'юсту № 512/5 від 02 квітня 2012 року. У редакції наказу Мін'юсту № 2832/5 від 29 вересня 2016 року зі змінами від 16 вересня 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#Text>

10. Гайдучок О.О. Особливості віртуальних активів як об'єкта звернення стягнення у виконавчому провадженні. *Науковий вісник*

Ужгородського національного університету. Серія: Право. Том 2, № 88. 2025. С. 336 – 342. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.2.45>

11. Басай О.В. Поняття юридичних фактів: теоретичний аспект. Прикарпатський юридичний вісник. Вип. 3. 2014. С. 8-16. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v3_2014/01.pdf

12. Banco de España. Registros de instituciones. Información al 5 de febrero de 2026. URL: <https://www.bde.es/wbe/en/entidades-profesionales/operativa-gestiones/registros/registros-entidades/>

13. Oberlandesgericht Köln. Urteil vom 26.06.2024. 11 W 15/24. URL: https://nrwe.justiz.nrw.de/olgs/koeln/j2024/11_W_15_24_Beschluss_20240626.html

14. Jérôme Sutour, Elise Tek. CMS Expert Guide to Crypto Regulation in France. Electronic resource. 2023. URL: <https://cms.law/en/int/expert-guides/cms-expert-guide-to-crypto-regulation/france>

15. Kempe B., Taufmann J. Krypto-Vollstreckung: Aktuelle Entwicklungen in der Rechtsprechung. Artikel vom 6. September 2024. URL: <https://www.noerr.com/de/insights/krypto-vollstreckung-aktuelle-entwicklungen-in-der-rechtsprechung>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-580-1-43>

ПИТАННЯ ПРИНАЛЕЖНОСТІ КОШТІВ НАКОПИЧУВАЛЬНОГО ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ ДО ПЕРЕЛІКУ ВИДІВ ПУБЛІЧНИХ КОШТІВ

Шухнін Антон Сергійович,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного, адміністративного та фінансового права

Класичний приватний університет

м. Запоріжжя, Україна

На початку 2026 року знову в Уряді звучать висловлювання про намір цього або наступного року утворити Накопичувальний пенсійний фонд, ще раніше було оприлюднено проект закону “Про загальнообов’язкове накопичувальне пенсійне забезпечення” [1], який в 2023 році пройшов перше читання. В січні 2025 року Мінсоцполітики повторно оприлюднило проект Закону “Про загальнообов’язкове накопичувальне пенсійне забезпечення”, а Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) затвердила концепцію реформування системи накопичувального пенсійного забезпечення у